

УДК 658.152.153:631.11

УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ – ОСНОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Лариса Олександрівна ВДОВЕНКО

*д.е.н., доцент кафедри фінансів та кредиту Вінницького національного аграрного університету
E-mail:vdovenko_larisa@mail.ru*

Дмитро Сергійович ЧЕРНЕНКО

аспірант Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» (м. Київ)

Олександр Валерійович КЕЛЬМАН

магістрант Вінницького національного аграрного університету

Анотація. У статті розглянуто теоретичні підходи до трактування економічної сутності категорії «капітал». Визначено, що капітал не лише забезпечує виробничий процес, а є віддзеркаленням ефективності підприємницької діяльності суб'єктів аграрної сфери економіки, невід'ємною частиною здійснення виробничого циклу, його визначальним чинником та рушієм розширеного відтворення, що обумовлює необхідність ефективного управління його структурою з метою реалізації стратегії фінансової політики сільськогосподарських підприємств. Багатоаспектність поняття «капітал», розмаїття його характеристик, що аналізуються в літературних джерелах, значно розширюють уявлення про сутність капіталу та підвищують його роль в забезпеченні безперервного процесу виробництва, в тому числі в аграрній сфері економіки.

Аннотация. В статье рассмотрены теоретические подходы к трактовке экономической сущности категории «капитал». Сделан вывод, что капитал не только обеспечивает производственный процесс, а является отражением эффективности предпринимательской деятельности субъектов аграрной сферы экономики, неотъемлемой частью осуществления производственного цикла, его определяющим фактором и движущей силой расширенного воспроизводства, что обуславливает необходимость эффективного управления его структурой с целью реализации стратегии финансовой политики сельскохозяйственных предприятий. Многоаспектность понятия «капитал», разнообразие его характеристик, которые анализируются в литературных источниках, значительно расширяют представления о сущности капитала и повышают его роль в обеспечении непрерывного процесса производства, в том числе в аграрной сфере экономики.

Ключові слова: *капітал, фінансові ресурси, структура капіталу, ефективність, прибутковість, управління капіталом.*

Ключевые слова: *капитал, финансовые ресурсы, структура капитала, эффективность, прибыльность, управление капиталом.*

Постановка проблеми. Капітал є основою створення та ефективного функціонування підприємств реального сектору економіки, в тому числі в аграрній сфері, завдяки здатності генерувати грошові потоки та створювати нову вартість, що обумовлює необхідність виваженого системного управління ним на всіх стадіях кругообігу з урахуванням сучасних тенденцій розвитку агропромислового виробництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукові розробки в сфері формування і управлін-

ня капіталом є предметом дослідження багатьох вітчизняних (А. Афанас'єв, Ю. Воробйов, Л. Довгань, С. Кравченко, С. Соколов, А. Поддєрьогін, В. Савчук), і зарубіжних економістів (Дж. К. Ван Хорн, Р. Брейли, С. Майерс, Н. Мажлүф, М. Міллер, Ф. Моділяні). Однак, існуючі проблеми належного фінансування підприємницької діяльності в аграрній сфері пов'язані з неефективним використанням капіталу сільськогосподарськими підприємствами, що позначається на кінцевих фінансових результатах діяльності сільсько-

господарських підприємств.

Метою статті є аналіз теоретичних підходів до трактування економічної сутності поняття «капітал» та визначення його ролі у діяльності підприємств аграрної сфери економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Капітал виступає одним з фундаментальних понять економічної науки, змістове наповнення якого є відображенням еволюції економічної науки. Економічна категорія «капітал» виникла та розвилася на тлі капіталістичної системи господарювання. Першими дослідниками капіталу є Аристотель (IV ст. до н.е.), Авіценна (X-XI ст.), Фома Аквінський (XIII ст.) та інші давньогрецькі, давньоримські та середньовічні діячі [1].

Незважаючи на давнє існування категорії в рамках економічної науки, в умовах трансформації ринкових відносин капітал як категорія набуває нового змісту. В літературних джерелах існують різні підходи до трактування сутності цього поняття. Так, Економічна енциклопедія [2, с.719] трактує капітал як «сукупність виробничих відносин капіталістичного способу виробництва, за яких засоби праці, певні матеріальні блага, гроші, об'єкти інтелектуальної власності та різні види цінних паперів є знаряддям експлуатації, привласнення частини чужої неоплаченої праці. З точки зору підприємства або власника, капітал характеризує загальну вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, які інвестуються у формування активів підприємства».

Більшість дослідників зосереджує увагу на тому, що капітал є «фінансово-економічними ресурсами суб'єкта господарювання», «інвестиційним та виробничим ресурсом» [3]; «сукупними грошовими ресурсами» [4, с. 299]; «частиною фінансових ресурсів» [5, с. 25], [6, с.113]. Крім того, в приведених визначеннях зосереджується увага на широкому спектрі характеристик капіталу, зокрема: «він є основним фактором виробництва», «головним джерелом формування добробуту власників», «головним вимірником ринкової вартості підприємства» [7, с.176]; «він виступає носієм чинників ризику та ліквідності, а також носієм аналітичної інформації», «базовим елементом для прийняття управлінських рішень щодо ефективного його використання в господарській діяльності» [3]; «найважливішим барометром рівня ефективності його господарської діяльності; носієм чинника ризику» [8, с. 20]; «джерелом досягнення конкурентних переваг як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках,

завдяки раціональному управлінню» [6, с.114].

Отже, капітал як економічна категорія є багатоаспектним поняттям, тому, на нашу думку, важливо акцентувати увагу на джерелах його формування та врахуванні тих характеристик, які мотивують власників, керівників до ефективного управління його структурою в процесі здійснення підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств. Такими характеристиками капіталу є формування добробуту власників і найманих працівників, забезпечення зростання ринкової вартості, ефективності підприємницької діяльності, конкурентоспроможності в умовах нестабільного ринкового середовища функціонування підприємницьких структур.

Такі підходи значно розширюють сутнісні характеристики капіталу та підвищують його роль в забезпеченні безперервного процесу агропромислового виробництва. Дослідження економічної сутності поняття «капітал» свідчить, що він не лише забезпечує виробничий процес, а й є важливим визначальним джерелом ефективності підприємницької діяльності в аграрній сфері економіки та реалізації стратегії фінансового розвитку за умови ефективного управління ним. Виходячи з цього основними завданнями управління капіталом є забезпечення високих темпів економічного зростання, створення умов досягнення максимальної прибутковості сільськогосподарських підприємств при мінімізації фінансових ризиків, підтримка постійної фінансової рівноваги підприємства в процесі його розвитку.

Традиційно структура капіталу розглядалася винятково як співвідношення власного (акціонерного) та довгострокового позикового капіталу, що пов'язано із забезпеченням можливого рівня фінансового ризику та покриттям фінансових витрат, обумовлених залученням позикових коштів. Однак, при розширенні сфери практичного використання концепції структури капіталу, деякі економісти пропонують включати в склад позикового капіталу різні види короткострокових фінансових зобов'язань [7, с.116].

В умовах трансформації ринкових відносин здійснення підприємницької діяльності вимагає вирішення проблеми забезпечення його функціонування необхідним та достатнім обсягом саме власного капіталу, що сприятиме в довгостроковій перспективі не лише зростанню ефективності, прибутковості, а й підвищенню інвестиційної привабливості підприємства. Управління власним капіталом в сучасних умовах господарювання пов'язане не тільки із забезпеченням

ефективного використання вже накопиченої його частини, але й з формуванням власних фінансових ресурсів, на основі яких забезпечуватиметься економічний розвиток сільськогосподарського підприємства на перспективу. Тому ми можемо розцінювати можливість управління капіталом як зростання прибутковості і фінансової стійкості сільськогосподарського підприємства.

За рахунок прибутку можна збільшити власний капітал підприємства, сформувані достатній резервний фонд, застрахувати основні ризики у

страховій компанії та започаткувати нові напрямки сільськогосподарського виробництва для диверсифікації бізнесу [8, с.83].

Аналіз ефективності використання власного капіталу сільськогосподарських підприємств Вінницької області свідчить про скорочення його приросту впродовж 2011-2014 рр.. з 201% до 109,9% в 2014 р., незважаючи на зростання суми власного капіталу з 5522235,7 тис. грн. до 7546434,4 тис. грн. (або в 1,4 раза) (табл.1).

Таблиця 1

Ефективність використання власного капіталу сільськогосподарськими підприємствами Вінницької області

(на кінець періоду)

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Власний капітал – всього, тис. грн.	2737648	5522235,7	6578799,9	6867645,3	7546434,4
Темпи приросту власного капіталу, % до попереднього року	137,1	201,7	119,1	104,4	109,9
Чистий прибуток, тис. грн.	827401	1833986,8	1242339,9	432206,6	720576,8
Рентабельність власного капіталу, %	30,2	37,5	22,5	6,3	9,5
Рентабельність сільськогосподарської діяльності, %	19,4	24,9	15,3	9,5	20,3

**Джерело: [9, 10]*

В структурі власного капіталу (2014 р.) найбільшу частку займає нерозподілений прибуток – 63,9%, додатковий, статутний та резервний капітал становлять відповідно – 16,7%, 14,6% та 7,4%. В 2014 р. зменшилась частка нерозподіленого прибутку (58,6%), проте збільшилась частка додаткового (19,5%), статутного капіталу (27,7%) та резервного капіталу (7,7%) [10].

Аналіз прибутковості сільськогосподарських підприємств Вінницької області впродовж 2011–2014 рр.. свідчить про зниження суми чистого прибутку з 1833986,8 тис. грн. до 432206,6 тис. грн. (або в 4,2 раза), що вплинуло на скорочення показників ефективності, в той же час зростання чистого прибутку в 2014 р. позначилося на зростанні рентабельності власного капіталу та сільськогосподарської діяльності за цей же період і свідчить про неефективне управління власним капіталом сільськогосподарських підприємств.

Висновки з даного дослідження. Отже, поняття «капітал» в літературних джерелах харак-

теризується неоднозначністю підходів, складністю і багатогранністю через наявність існуючого розмаїття характеристик, кожна з яких доповнює і розширює значення та роль капіталу в діяльності всіх суб'єктів господарювання. Під капіталом слід розуміти фінансові ресурси, інвестовані в активи сільськогосподарського підприємства з різних джерел, ефективно управління яким сприятиме зростанню прибутковості, конкурентоспроможності та інвестиційній привабливості, збільшенню власних джерел фінансових ресурсів. Він є віддзеркаленням ефективності підприємницької діяльності суб'єктів аграрної сфери економіки, невід'ємною частиною здійснення виробничого циклу, його визначальним чинником та рушієм розширеного відтворення, що обумовлює необхідність ефективного управління його структурою з метою реалізації стратегії фінансової політики підприємств найбільш пріоритетної галузі – сільського господарства, яка забезпечує продовольчу і національну безпеку країни.

Список використаних джерел:

1. Стельмашук Ю. А. Сутнісний аналіз капіталу в контексті управління ефективністю його використання та відтворення / Ю. А. Стельмашук. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc...2/79.pdf
2. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1/ Редкол.: ... С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К.: Видавничий центр „Академія”, 2000. — 864 с.
3. Блонська В. І. Діагностика управління капіталом підприємства / В. І.Блонська, Т. М. Хватамуха // Науковий вісник НЛТУ України. — 2009. — Вип. 19.11. — С. 352-258.
4. Біла О. Г. Фінансове планування і прогнозування: навч. посібник. / О. Г. Біла.— Львів: Компакт-ЛВ, 2005. —312 с.
5. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент: підручник / В. М. Шелудько — К.: Знання, 2006. — 439с. — (Вища освіта ХХІ століття).
6. Клименко С. О. Капітал як визначальний чинник ефективності діяльності підприємства / С. О. Клименко // Економіка і управління. — №2 2011. — с.113-118.
7. Тарасенко С. І. Дослідження впливу управління капіталом на вартість підприємства // С. І. Тарасенко — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://library.kpi.kharkov.ua/Vestnik/2010_8/stati/Tarasenko.pdf
8. Приказюк О. Прибуток у формуванні фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств / О. Приказюк // Банківська справа. — 2009. — №2. — С. 82-88.
9. Фінансово-економічні показники діяльності сільськогосподарських підприємств Вінниччини // Статистичний збірник / Головне управління статистики у Вінницькій області — 2012.— 123 с.
10. Фінансові показники діяльності сільськогосподарських підприємств Вінниччини // Статистичний збірник / За ред. С. В. Рибалко. Головне управління статистики у Вінницькій області — 2015. — 157 с.